

Nr 23

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående riktlinjer för ungdomens etiska, moraliska och sociala fostran, m. m.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 367 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 448 av herr *Hedlund m. fl.* hemställas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande riktlinjer för ungdomens etiska, moraliska och sociala fostran, en upplysningskampanj i enlighet med vad i motionerna anförts och former för samverkan mellan hem, skola och kamratkrets m. fl. samt vidare om framläggande av förslag, som härav kan föranledas, och vidtagande av övriga åtgärder, som kan främja motionernas syfte.

I motionerna framhålles bl. a. att ungdomsbrottsligheten ökat mycket kraftigt under de senare decennierna, även om brottsstatistiken måste bedömas med en viss försiktighet, och att det förekommer en allmän slapphet och hållningslöshet hos ungdomen. Detta får dock icke tas som en kritik av all ungdom. Den är i stort sett duktig och skötsam. Det vore dock oriktigt att avgränsa ungdomsproblemen till dem som direkt hemfallit åt brottslig verksamhet. Symptomen tyder på att även andra ungdomar har svårt att finna sig till rätta i vårt samhälle. Hittills har man emellertid alltför ensidigt koncentrerat sitt intresse på dem som redan sparat ur.

Man vet inte mycket om vad det är som ger upphov till brottslighet. En bidragande orsak kan vara den normlöshet, som råder i samhället. Ungdomen har svårt att anpassa sig i det moderna samhället. Ungdomen måste fostras enligt de värderingar och normer, som är gemensamma för praktiskt taget hela folket. I de kristna grundtankarna och den kristna humanismen finns en god grund för den vägledning, som behövs. Om särskilt utrymme gäves för behandling av etiska, moraliska och sociala samlevnadsproblem skulle det verka tjänligt även för själva undervisningen i skolorna. Man får visserligen inte träda föräldrarnas rätt att fostra sina barn för nära, men upplysning i press, radio och TV kunde vara lämplig.

Kamratkretsen och ungdomsorganisationerna spelar en inte oviktig roll för den uppväxande ungdomens utveckling. Olika möjligheter för att stimulera bildandet av klassföreningar, sammanslutningar i ideella organisationer o. d. bör därför undersökas.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 448.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, Målsmännens riksförbund, Sveriges ungdomsorganisa-

tioners landsråd, Samverkande bildningsförbunden och Sveriges elevers centralorganisation.

Socialstyrelsen anför:

Socialstyrelsen kan i det stora hela instämma i de synpunkter, som framförts i denna motion. Den aktuella debatten om ungdoms- och uppfostrings-situationen är otvivelaktigt alltför ensidigt inriktad på problemen kring redan urspårade ungdomar. Vad som kan göras för att förhindra ungdomsbrottslighet eller andra oarter hos ungdomar är frågor, som mera sällan är föremål för grundlig penetrering i dagens diskussioner.

Socialstyrelsen har under flera år ingående diskuterat vad som kan göras för att förebygga ungdomens missanpassning i samhället. Styrelsen tog sålunda bland annat år 1956 initiativ till konferenser med representanter för kommunerna angående "Kommunerna och ungdomen". Vid dessa konferenser, vilka anordnades av socialstyrelsen tillsammans med Svenska socialvårdsförbundet, Svenska landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet i Stockholm, Hälsingborg, Örebro och Luleå, önskade anordnarna fästa kommunernas uppmärksamhet på aktuella erfarenheter av familjernas och samhällets brydsamma situation med ungdomarna. Mot bakgrunden av att ungdomsskarorna starkt ökade i antal ville anordnarna ge de ansvariga kommunala myndigheterna en injektion av uppmuntran och inspiration till ett fortsatt intensifierat förebyggande arbete. Vad som särskilt diskuterades under konferenserna var hem- och familjestödande institutioner, föräldrasammankomster, ökat samarbete mellan hem och skola, barn- och ungdomsvänlig samhällsplanering etc. Huvudtanken bakom konferenserna var att försöka öka kommunernas intresse för en konstruktiv hempolitik med sikte på att stärka hemmens möjligheter.

Styrelsen har från den 1 juli 1957 erhållit en särskild tjänst såsom förste byråsekreterare på barnavårdsbyrån för det ungdomsvårdande arbetet. Genom att följa de olika kommunernas åtgärder till stöd åt ungdomen och familjerna, genom besök hos kommuner och genom föreläsningsverksamhet har denne befattningshavare försökt att främja en allmänt förebyggande barnavård.

Nu nämnda åtgärder kan ses som ett led i en sådan upplysningskampanj, som särskilt påyrkas av motionärerna. I likhet med önskemålen i motionen har styrelsens ansträngningar varit inriktade på en allmänt förebyggande verksamhet, d. v. s. mera kollektiva åtgärder. Men styrelsen har även i sin upplysningsverksamhet på barnavårdens område sökt att få barnavårdsnämnderna vakna för deras möjligheter att på ett tidigt stadium förhindra missanpassning. I barnavårdskommitténs förslag till ny barnavårdslag trycker man starkt på att förebyggande åtgärder skall sättas in på ett tidigt stadium, men även nu gällande lag utgår från samma syn på frågan. I sin upplysningsverksamhet för barnavårdsmyndigheterna har socialstyrelsen sedan många år tillbaka haft dessa frågor på sitt program.

Socialstyrelsen har velat nämna detta för att därmed visa, att motionärernas synpunkter och tankegångar icke är helt nya, utan att styrelsen på olika sätt rent praktiskt sökt att åstadkomma åtgärder med samma syfte som motionärerna. Med detta vill styrelsen emellertid ej ha sagt, att icke ytterligare åtgärder krävs. Det är snarare så, att styrelsen i sin upplys-

ningsverksamhet funnit det uppenbart, att mycket återstår att göra i försöken att skapa mera harmoniska miljöer, där ungdomen kan känna trygghet och få inspirationskraft. Det torde likaså vara obestridligt, att såväl enskilda fostrare som lärare i sin uppgift är i behov av vägledning.

De av motionärerna berörda problemen är utomordentligt betydelsefulla och för närvarande brännande aktuella. Det förebyggande arbetet för ungdomen behöver också utan tvivel intensifieras i olika riktningar. Arbetet härmed pågår också på olika fronter.

Styrelsen säger sig knappast kunna föreställa sig att man genom en särskild utredning skulle kunna komma till någon djupare förståelse av problemen.

Skolöverstyrelsen understryker vikten av de i motionerna berörda problemen, vilka kommer att tas upp till behandling i de allmänna metodiska anvisningar för undervisning och fostran, vilka för närvarande utarbetas inom överstyrelsen. Styrelsen betonar f. ö. skolans och lärarens fostrande uppgift samt kamratlivets betydelse. Skolan synes kunna bidra till ett gott kamratliv genom utbyggnad av skolpsykolog- och kuratorsverksamheten. Styrelsen tillstyrker, att berörda ungdomsproblem ägnas all möjlig uppmärksamhet och att alla åtgärder vidtas, som kan främja det i motionerna angivna syftet.

Mälsmännens riksförbund betonar frågans vikt och hemmens betydelse. En brett upplagd upplysningskampanj bland föräldrarna är särskilt önskvärd. Ökat ekonomiskt stöd åt målsmansrörelsen skulle möjliggöra större insatser från förbundets sida. Förbundet vill icke motsätta sig den begärda utredningen men uttalar en viss tvekan med hänsyn till de i motionerna alltför vagt uppdragna riktlinjerna. Därtill kommer att många av frågorna redan varit föremål för omfattande utredningar och att i andra fall åtgärder borde kunna vidtagas utan ytterligare utredning.

Ungdomsorganisationernas landsråd anser sig på grund av sin konstitution icke kunna ta ställning till kravet på utredning men understryker vikten av att ungdomsorganisationerna får sådant stöd av samhället att deras möjligheter att fostra ungdomen väsentlig utvidgas.

Samverkande bildningsförbunden har icke avgivit eget utlåtande men insänt yttranden från Arbetarnas bildningsförbund (ABF), KFUK—KFUM:s studieförbund, Svenska landsbygdens studieförbund (SLS) och Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV).

ABF framhåller, att den föreslagna utredningen måste bli utomordentligt omfattande men anser sig inte böra ifrågasätta värdet av en fullständigare kartläggning av situationen. *ABF* har redan de berörda problemen på sitt program, särskilt upplysning i uppfostringsfrågor. Verksamheten kan utvidgas, om statsmakterna ger sitt stöd. I fråga om samverkan mellan hem, skola och kamratkrets uttalar *ABF*, att formerna bör fullständigt omprövas och ersättas med nya initiativ, om goda resultat skall kunna vin-

nas. Av långt större vikt är dock ett verksammare stöd åt de frivilliga ungdomsorganisationerna. ABF förordar ett bifall till motionens syfte på så sätt, att studieförbunden får särskilda medel för fortsatt och vidgad verksamhet, riktad på föräldrar och ungdomsledare samt på s. k. föreningslös ungdom.

KFUK:s och KFUM:s studieförbund framhåller den allmänna rotlösheten hos vår tids ungdom och avsaknaden av förankring i fasta värderingar och normer samt understryker den betydelse, som ett fasthållande vid de kristna grundtankarna har för ungdomens idealbildning. Förbundet instämmer i motionernas förslag om en närmare samverkan mellan hem, skola och kamratkrets och tillstyrker utredning.

SLS anser det angeläget, att en omfattande och representativ vetenskaplig undersökning göres av orsakerna bakom anpassningssvårigheter och stegrad brottslighet men ställer sig skeptisk inför möjligheterna att komma fram till enhetliga riktlinjer för ungdomens etiska, moraliska och sociala fostran. För kontakt mellan hem, skola och kamratkrets förordas studie-cirkeln och ungdomscirkeln. *SLS* tillstyrker utredning.

TBV anser, att åtskilligt i fråga om ungdomens fostran redan utretts i olika sammanhang men instämmer i uttalandet, att normlösheten gjort det svårt för många ungdomar att anpassa sig i ett normalt samhällsliv. De frivilliga insatserna får icke förbises, men de är beroende av ekonomiskt stöd från det allmännas sida. *TBV* tillstyrker motionen endast i fråga om anordnande av en upplysningskampanj i uppfostringsfrågor och utvecklandet av formerna för samverkan mellan hem, skola och kamratkrets.

Sveriges elevers centralorganisation (SECO) anser det stå klart att ungdomens fostran måste läggas upp från tre olika punkter: hemmet, skolan och samhället. Att inverka på hemmen torde vara svårt, varför en upplysningskampanj troligen inte skulle kunna ge några nämnvärda resultat. Samhällets fostrande verksamhet är redan föremål för undersökningar. Där- emot erbjuder skolans fostrande verksamhet många problem och en expertutredning här skulle vara av stort värde. Skolans fostrande verksamhet är minst lika viktig som den undervisande. Formerna för samverkan mellan hem, skola och kamratkrets bör också närmare utredas. Av yttersta vikt vid ungdomens sociala fostran är en viss grad av demokratiskt självstyre i skolan. *SECO* tillstyrker en expertutredning.

Utskottet

Utskottet har under de senaste åren vid upprepade tillfällen behandlat i motionerna upptagna eller närliggande spørsmål. I den mån utskottets härvid gjorda överväganden och förslag icke nedan närmare beröres får utskottet hänvisa till sina utlåtanden nr 22 år 1956, nr 1 och 2 år 1957 samt nr 17 och B 4 år 1958.

Bakgrunden till motionärernas förslag är inte endast den ökande ungdomsbrottsligheten utan även de symptom i övrigt på anpassningssvårigheter som kan iakttagas hos en del av våra ungdomar och som tar sig uttryck i bl. a. en allmän slapphet och hållningslöshet, hänsynslöshet i uppträdandet mot andra människor och över huvud taget brist på känsla av samhörighet och solidaritet med samhället.

Motionernas huvudsyfte är att få till stånd åtgärder, varigenom man kan klarlägga och påverka de djupare liggande orsakerna till dessa anpassningssvårigheter.

Utskottet har i sina förenämnda utlåtanden starkt understrukit vikten av den förebyggande verksamheten och av att denna sättes in på ett tidigt stadium. Detta gäller såväl åtgärder som direkt syftar till att förebygga brottslighet som strävandena att stödja och hjälpa ungdomar i allmänhet när det gäller deras anpassning till ett normalt samhällsliv. Utskottets uppfattning härutinnan är helt i linje med motionernas syfte.

När det gäller att åstadkomma effektiva förebyggande åtgärder anmäler sig självfallet först frågan, vilka faktorer det är som förorsakat de rådande missförhållandena. Man möter då synnerligen invecklade och svåröverblickade och i stor utsträckning ännu outredda orsakskomplex. Åtskilligt har sagts och skrivits härom — bl. a. i utskottets tidigare utlåtanden. Utskottet har icke ansett sig böra här göra något försök till djupare analys av orsakssammanhangen men vill allmänt framhålla den stora betydelsen av de ungas miljöförhållanden.

Det torde vara riktigt att, som i motionerna framhålles, de ungas miljöer i många fall kännetecknas av allmän rotlöshet och avsaknad av fasta värderingar och normer. Härvidlag kommer i första hand hemmen i blickpunkten. Från olika håll omvittnade förhållanden tyder på att hemmen i många fall icke mäktar uppfylla de krav som vår tid med dess stora påfrestringar ställer på dem. Detta gäller icke endast de flagranta fall, där föräldrarna är hemfallna åt alkoholism, prostitution eller brottslighet eller är psykiskt efterblivna. Upplösning av hemmet genom skilsmässa kan även medföra anpassningssvårigheter för de unga. Anmärkningsvärt är vidare att missanpassade ungdomar kommer även från utifrån sett goda hem, vilka vid närmare undersökning visat sig på grund av djup missämja mellan föräldrarna eller av andra orsaker vara disharmoniska. I till synes väl-skötta hem förekommer det också att föräldrarna saknar verkligt intresse för barnens problem. Ett för många av dessa bristfälliga hemmiljöer gemensamt drag är, att barnen icke kan få närmare kontakt med och förtroende för föräldrarna.

När det gäller skolans fostrande betydelse måste man beakta de stora svårigheter som uppstått genom de ökade barnkullarna. Det ofta alltför stora elevantalet i klasserna och den skärpta konkurrensen för tillträde till

högre undervisning synes kunna medföra, att de karaktärsfostrande momenten i undervisningen måhända icke kan beredas det utrymme som vore önskvärt. Konkurrensen kan om den drives mycket långt även få menliga verkningar för vissa elevers känsla för betydelsen av samarbete och samhörighet.

En annan miljöfaktor av stor vikt för de unga är kamratkretsen. Det är en självklar och under riktiga betingelser värdefull företeelse att ungdomar söker kontakt med jämnåriga. Vad som ger anledning till oro är de gäng eller ligor, som, ofta under ledning av svårt missanpassade ungdomar, begår brottsliga handlingar eller uppträder grovt ohysat eller anstötligt.

Utskottet vill när det gäller miljöfaktorernas betydelse även erinra om att utskottet i sitt utlåtande nr B 4 år 1958 understrukit, att ansvaret för de ungas karaktärsdaning faller på hela den äldre generationen, vars livsföring och föredöme icke kan undgå att verka normbildande för de unga. Denna uppfattning vill utskottet nu ånyo starkt betona.

Utskottet har med det ovan anförda endast velat giva några antydningar om vissa i motionerna närmare utvecklade förhållanden, som är bidragande orsaker till eller symtom på anpassningssvårigheterna hos vår ungdom.

Beträffande de av motionärerna föreslagna olika åtgärderna för att råda bot på de påtalade missförhållandena vill utskottet anföra följande.

Motionärerna föreslår bl. a. en utredning rörande riktlinjer för ungdomens etiska, moraliska och sociala fostran. Utskottet vill framhålla, att åtskilliga hithörande frågor är eller nyligen varit föremål för uppmärksamhet inom kommittéer och utredningar eller på annat sätt. I sådant hänseende kan erinras exempelvis om 1955 års ungdomsutredning, kommittén för ungdomsvårdsskolorna, 1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar, den i motionerna nämnda utredningen av skolöverstyrelsen, "Propagandakritik och samhällssolidaritet i skolundervisningen", samt de inom justitiedepartementet pågående överläggningarna för samordning av åtgärderna mot ungdomsbrottsligheten, vilka överläggningar enligt vad utskottet erfarit inom kort kommer att resultera i vissa konkreta förslag. Inom skolöverstyrelsen pågår vidare utarbetande av metodiska anvisningar för undervisning och fostran, därvid de av motionärerna berörda problemen beaktas. Dessa anvisningar beräknas föreligga i tryck innevarande läsår.

Utskottet finner sig, med hänsyn till det nyss anförda och till att ämnet synes alltför vittomfattande för att lämpligen böra handläggas av en utredningskommitté, icke böra biträda motionärernas förslag i denna del. Risker är stor att tidsutdräkten kan bli avsevärd och att det kan få anstå med praktiska åtgärder i avvaktan på utredningens slutförande.

Förslagen i övrigt — att igångsätta en upplysningskampanj och att söka finna former för samverkan mellan hem, skola och kamratkrets — finner utskottet däremot böra närmare övervägas.

Utskottet vill härom framhålla, att socialstyrelsen bedriver ett omfattande arbete i syfte bl. a. att genom upplysning åstadkomma förebyggande åtgärder. Sålunda har styrelsen tillsammans med vissa kommunala riksorganisationer i ett antal kommuner anordnat konferenser i barn- och ungdomsfrågor. Därvid har dryftats sådana ämnen som hem- och familjestödande institutioner, föräldrasammankomster, ökat samarbete mellan hem och skola, barn- och ungdomsvänlig samhällsplanering etc. Det är omvittnat att intresset för dessa konferenser är stort och att de fyller ett starkt känt behov. Helt nyligen har styrelsen vidare samlat ett femtiotal representanter för landets kvinnoorganisationer för att diskutera möjligheterna att i samarbete med socialvårdsorganen bekämpa de aktuella ungdomsvårigheterna. Härvid har bl. a. framhållits vikten av att samhället stöder mödrarna i motståndet mot gruppens dåliga inflytande på barnen. Ungdomskullarnas storlek kommer att kulminera de närmaste åren och man måste räkna med att påfrestningarna på hemmen blir mycket stora bl. a. under väntetiden före de ungas inträde i arbetslivet.

Det må även framhållas att det förslag till barnavårdslag som inom kort är att förvänta torde komma att utformas med beaktande av det behov som yppat sig av samverkan mellan olika krafter.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla den särskilt förtjänstfulla insats för att vägleda och fostra de unga som göres av ungdomsorganisationer av skilda slag. Det bör framstå såsom angeläget för samhället att lämna denna verksamhet det stöd som är nödvändigt för att den skall kunna fullfölja sin uppgift.

Det kan sålunda konstateras att intresset för här förevarande spörsmål är stort och att gehör finnes för intensifiering och samordning av strävandena att komma till rätta med missförhållandena. Därvid torde en sådan upplysningskampanj som motionärerna föreslagit kunna fylla en viktig uppgift. Utskottet har icke ansett sig böra gå in på frågan hur en dylik upplysning bör utformas men vill framhålla att de moderna kommunikationsmedlen självfallet bör komma till användning. Särskilt bör beaktas att televisionen visat sig ha ett starkt grepp över ungdomarna.

I sitt utlåtande nr 22 till 1956 års riksdag anförde utskottet bl. a., att frågan om inrättande av ett organ med uppgift att övervaka de förhållanden som medför anpassningsproblem och föreslå åtgärder till deras avhjälpande borde övervägas. Utskottet vidhåller denna uppfattning. På ett dylikt organ torde böra läggas bl. a. uppgifterna att hålla en hand över och samordna upplysningsverksamheten samt att verka för att ett närmare samarbete kommer till stånd mellan hem, skola och kamratkrets samt mellan dessa och de socialvårdande myndigheterna, ungdomsorganisationerna och andra krafter, som är villiga att göra en insats för att hjälpa och stödja ungdomarna.

Utskottet har med hänsyn till det förevarande ämnets stora omfattning endast kunnat angiva några av de problem som här föreligger. Självfallet kan även många andra spørsmål behöva upptagas av en blivande utredning.

Under åberopande av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 367 och II: 448 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en utredning rörande en upplysningskampanj i enlighet med vad i motionerna anförts samt rörande former för samverkan mellan hem, skola och kamratkrets m. fl.

Stockholm den 14 april 1959

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Wolgast*, Strandler, Johan Persson, Gustaf Henry Hansson, Nestrup, Sörlin*, Jacobsson, Jonasson, Lars Larsson*, Tage Johansson och fröken Mattson*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Dickson, Königson*, Ekström i Björkvik, Björkänge*, Jacobsson i Sala, herrar Nelander, Svensson i Kungälv, fru Thunvall, herrar Börjesson, Haglund och Setterberg i Vilske-Kleva*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.